Sterbeeckia 28: 32-34 (2008)

MYCENA RHENANA VERSUS *MYCENA CECIDIOPHILA*

LEO NOTEN[1] & LUCRÈSE VANNIEUWERBURGH[2]

[1]Oude Watertorenstraat 17, 3930 Hamont
[2]Vinkenstraat 22, 8530 Harelbeke

Summary
A thorough study of several collections of both *Mycena cecidiophila* and *Mycena rhenana* revealed that none of the distinctive characters is exclusively connected to either one of the species. This led to the conclusion that both species are conspecific and that only one can remain: *Mycena rhenana*. It also implied that this species not only grows on *Alnus glutinosa*, but also on various other substrates. A full description, as well as microscopical drawings and photographs, are given.

Inleiding

Op 3 oktober 2005 vond een van ons (L.V.) een kleine *Mycena* die uiterlijk sterk aan een inktzwammetje deed denken. Het specimen groeide op een eikel van de Zomereik, met de vergroeiingen van knoppergallen (fig.1 en 2, cfr. Docters Van Leeuwen, 1982). Zowel macro- als microscopisch was er overeenkomst met de beschrijving van *Mycena cecidiophila* A.P. Berg, Berg-Block, Noordel. & Uljé (Knoppergalmycena) in Coolia door Van den Berg (2001). Bij deze soort ontbreken zowel basisschijfje als cheilocystidia, en daarom werd ze als enige soort ondergebracht in een nieuwe sectie *Cecidiophilae*. De auteur omschrijft de steel als volgt: "cilindrisch met een zwak knolvormig voetje, wit of iets bruinigs, wat doorschijnend, over de gehele lengte pruïneus, harig aan de basis". Ons exemplaar had in tegenstelling daarmee een duidelijk basisschijfje (fig. 3).
Twee weken later vond Ruben Walleyn *Mycena rhenana* Maas Geest. & Winterh. (Plooirokmycena) op elzenpropjes. De macro- en microscopische kenmerken van deze *Mycena rhenana* waren, volgens ons, identiek aan deze van *M. cecidiophila*.
Op basis van de aan- of afwezigheid van een basisschijfje maakt Robich (2003) eveneens een verschil tussen beide soorten: *Mycena cecidiophila* zonder basisschijfje en *M. rhenana* met basisschijfje.
Wij hebben *Mycena cecidiophila* met basisschijfje gevonden op knoppergallen en tot onze grote verbazing ook op andere substraten. Na meerdere vondsten van beide soorten met elkaar te hebben vergeleken komen wij tot de conclusie dat we telkens dezelfde kenmerken terug vinden.

Beschrijving

Het hieronder beschreven materiaal is afkomstig van Harelbeke, Provinciedomein De Gavers, IFBL E2.23.43, ingezameld op 3 oktober 2005 en bewaard onder *Leo Noten* LN 061010 en *Lucrèse Vannieuwerburgh* LV0621. De specimens waren afkomstig van knoppergallen, gevonden bij Zomereik (*Quercus robur*).

Macroscopie (Plaat 1. fig. 1-3)
Hoed 7-8 (10) mm diameter, vlak met opvallende verdieping in het midden, radiair sterk gegroefd tot geplooid (habitus coprinoïd), wit, grijs-wit tot wat gelig in het centrum, vezelig; rand gewimperd; hoedhuid gelatineus, aftrekbaar. **Lamellen** wijd uiteen, L 15-22, met 1(3) tussenlamel, soms (enkele) gevorkt, wit, smal (0,5-0,75 mm breed), licht buikig met gladde rand, vrij van de steel. **Steel** ongeveer 20 × 0,75 (1) mm, onderaan wat verdikt, meestal met een basisschijfje, hyalien tot wit, wat gelig aan de basis, over de ganse lengte met korte haartjes bezet. **Geur** zwak nitreus.

Microscopie (Plaat 1. fig. 4-8)
Sporen (fig. 4) 6,5-8 × (3) 3,5-4,5 µm, Q = 1,86, ellipsoïd, dunwandig, amyloïd, met duidelijke apiculus. **Basidiën** gemengd 4- en 2-sporig, overwegend 4-sporig; gespen aanwezig. **Cheilo-** en **pleurocystiden** geen waargenomen. **Hoedhuid** een cutis met cylindrische, globose, clavate, lageniforme, wat opgeblazen cellen, 23-50 × 14-23 µm, met wrattige uitsteeksels (fig. 5); gespen aanwezig; subpellis met gladde cellen met dezelfde vorm (4-34 × 40-70 µm); de cellen op de rand van de hoed (fig. 6) met wratten en een korte, stompe of lang uitgerokken snavel, aan de top soms met een lang uitgroeisel, al dan niet met gesp, soms gesplitst, omgeven met een kleverige materie. **Caulocystiden** (fig. 7) 15-105 µm, kegel- en flesvormig, top stomp tot puntig, glad, dunwandig; bovenaan de steel meestal kort en met brede basis, onderaan gewoonlijk langer en met smallere basis, soms met opvallende hyfe aan de top, 30-100 × 1-1,5 µm, al dan niet met gesp; de top omgeven met een kleverige materie. **Basisschijfje** gevormd uit hyfen, met clusters elliptische, lageniforme en fusiforme eindcellen, 100 × 6 µm (fig. 8). **Trama** dextrinoïd.

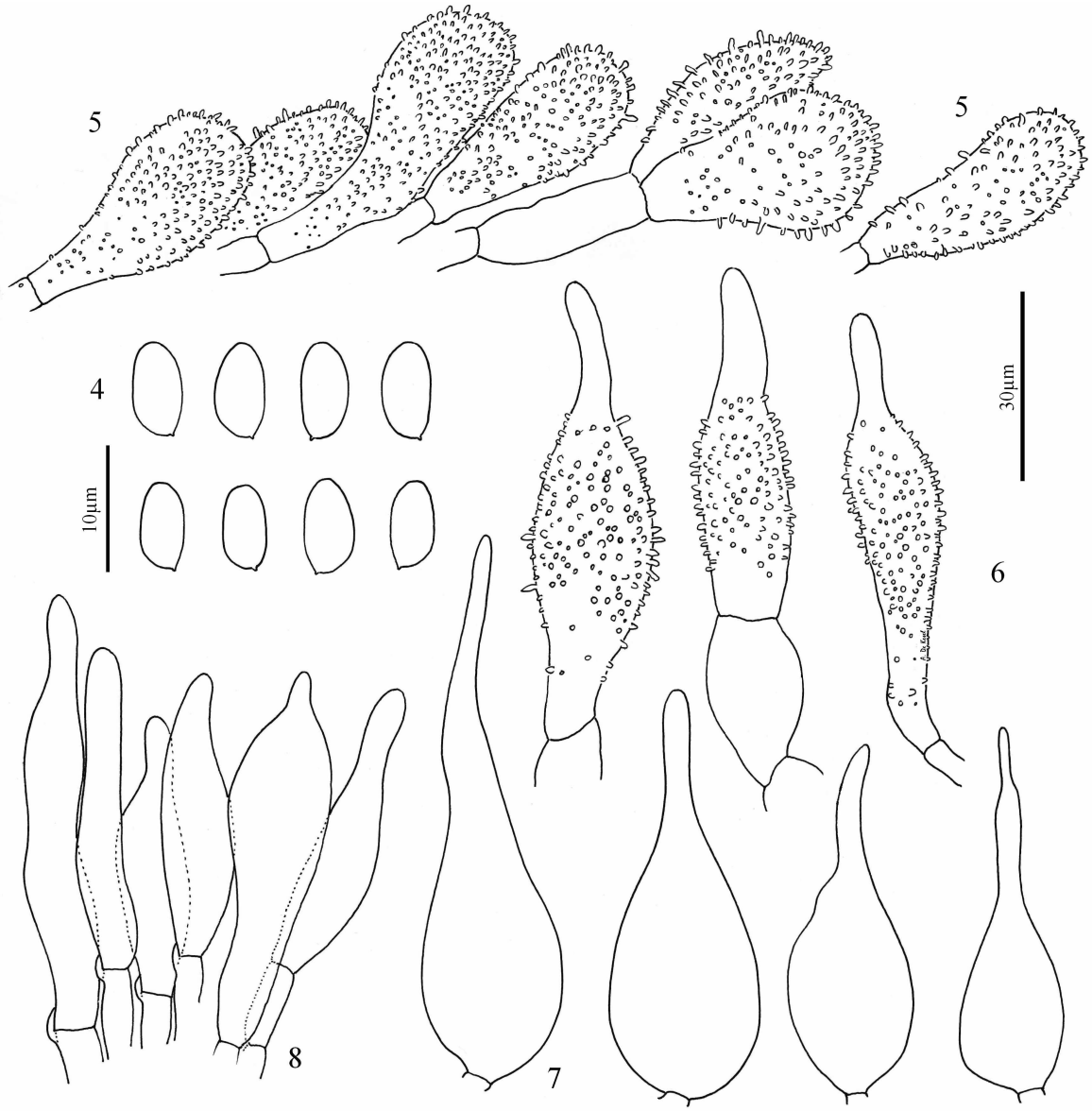

Plaat 1. ***Mycena rhenana*** **– Plooirokmycena**. Fig. **1-2**. macroscopie (3×), **3**. basisschijfje (30×), **4**. sporen, **5**. hoedhuidcellen, **6**. randcellen van de hoedhuid, **7**. caulocystiden, **8**. haren van het basisschijfje.

Beschouwingen

In de literatuur vinden we zeer weinig over *Mycena cecidiophila*. Deze soort werd door A. Van den Berg beschreven in Coolia in 2001. Hierin is geen melding van een "basisschijfje", wel van een "knolvormig voetje".
In "Mycenas of the Northern Hemisphere" beschrijft Maas Geesteranus (1992, pg. 295-297) *Mycena rhenana* (protoloog in Zeitschrift für Mycologie, Band 51 (2), 1985). In deze beschrijving is er wel sprake van het basisschijfje, vandaar ook hun besluit om deze *Mycena* bij de sectie *Basipedes* te voegen.
Bij de beschrijving van *Mycena rhenana*, in zijn boek "Mycena d' Europa", verwijst Robich (2003) naar *Mycena cecidiophila*. Omwille van het basisschijfje plaatst ook hij *Mycena rhenana* in de sectie *Basipedes*. Volgens deze auteur hoort *Mycena cecidiophila* thuis in de aparte sectie *Cecidiophilae* wegens het ontbreken van een basisschijfje, de afwezigheid van cystiden op de lamellen, de negatieve Melzerreactie in het trama, het amyloïd zijn van de sporen en de conische en gladde caulocystiden.
Het ontbreken van cheilocystidia bij *Mycena rhenana* is een duidelijk discriminerend kenmerk met gelijkende *Mycena*'s zoals *M. querciramuli* Robich, *M. adscendens* (Lasch) Maas Geest. en *M. nucicola* Huijsman. Ook *Mycena clavularis* (Fr.) Gillet heeft geen cheilocystiden maar bezit dan weer typische bolvormige sporen en een andere hoedhuid.
Wij hebben echter duidelijk een basisschijfje waargenomen bij *Mycena cecidiophila* (de *Mycena* op knoppergal) en zien geen onderscheid tussen de twee soorten. Trouwens, ook bij *Mycena rhenana* ontbreekt soms het basisschijfje en zien we een al dan niet verdikt voetje.
Opvallend is ook de aanwezigheid van een draadvormig, soms vertakt aanhangsel, zowel aan de top van de snavel van sommige hoedrandcellen, als aan de top van verscheidene caulocystiden. Aan de snavels en toppen werd een kleverige materie vastgesteld die de sporen in klontertjes vasthoudt.

Besluit

We kunnen de opmerking bij *Mycena cecidiophila* (Walleyn & Vandeven 2006), "sterk gelijkend op en mogelijk synoniem van *M. rhenana"*, ten volle beamen. Volgend uit onze waarnemingen dient dan ook *Mycena cecidiophila* te worden beschouwd als een synoniem van *Mycena rhenana*.
Hierbij merken we op dat *Mycena rhenana* eveneens gemengd 2-sporig en 4-sporig kan zijn, met overwegend 4-sporige basidiën. Bij *M. rhenana* werden ook lange, dunne hyfen aan de top van de randcellen van de hoed en de caulocystiden waargenomen, evenals verslijming aan de snavels en toppen van de hoedrandcellen en de caulocystiden. Tenslotte hebben we vastgesteld dat *Mycena rhenana* niet uitsluitend gebonden is aan *Alnus glutinosa* maar ook op meerdere andere substraten kan voorkomen (zie bestudeerd materiaal onderaan).

Bestudeerd materiaal: alle materiaal afkomstig van het Provinciedomein De Gavers te Harelbeke (IFBL E2.23.43):
- Op afgevallen bolsters van Tamme kastanje: 21.07.2007, LV 07/20, LV 07/22; 4.10.2006, LV 06/19; 19.08.2008, LV 08/09
- Op gekiemde eikel van Zomereik: 30.10.2006, LV 06/20
- Op knoppergallen onder Zomereik: 3.10.2005, LV 05/22; 2.06.2007, LV 07/79; 6.07.2007, LV 07/17; 21.07.2007, LV 07/18; 12.08.2007, LV 07/19; 9.07.2008, LV 08/10; 5.08.2008, LV 08/11; 25.08.2008, LV 08/12
- Op natte afgevallen bloeisels van Tamme kastanje: 10.08.2007, LV 07/23; 4.10.2007, LV 06/18; 19.08.2008, LV 08/08; 25.08.2008, LV 08/13
- Op oude afgevallen hazelnoot: 21.07.2007, LV 07/21
- Op elzenpropjes onder Els: 15.08.2007, LV 07/24; 25.08.2008, LV 08/14

Dankwoord

Dank aan André de Haan voor het kritisch nalezen van het artikel en aan André De Kesel voor de microscopische tekeningen. De foto's zijn van Lucrèse Vannieuwerburgh.

Referenties

DOCTERS VAN LEEUWEN W.M., bewerkt door Wiebes-Rijks, A.A., Houtman, G., e.a. (1982) – Gallenboek. KNNV, B.V. W.J.Thieme & Cie, Zutphen.

HORAK E. (2005) – Röhrlinge und Blätterpilze in Europa. 6 Auflage. Elsevier GmbH, München. 555 p.

KRIEGLSTEINER G.J. (2001) – Die Grosspilze Baden-Würtembergs band 3

MAAS GEESTERANUS R.A. (1992) – Mycenas of the Northern Hemisphere. I. Studies in Mycenas and other papers. Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen. Verhandelingen, Afd. Natuurkunde, Tweede Reeks, deel 90. Amsterdam. 391p.

ROBICH G. (2003) – Mycena d'Europa. A.M.B. Fondazione. Centro Studi Micologici.

VAN DEN BERG A.P. (2001) – *Mycena cecidiophila*, een nieuwe Mycena op knoppergallen. *Coolia* **44**(2): 110.

VAN DEN BERG A.P., VAN DEN BERG-BLOK A.E., NOORDELOOS M.E. & ULJÉ C.B. (2000) – A new species and a new section of the genus *Mycena* from the Netherlands. *Persoonia* **17**(3): 481-485.

WALLEYN R. & VANDEVEN E., red. (2006) – Standaardlijst van Basidiomycota en Myxomycota van Vlaanderen en het Brussels Gewest. *Rapport van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek* 2006.27.

WILHELM M. (2006) – *Mycena rhenana. Schweiz. Zeitschrift für Pilzkunde/Bulletin Suisse de Mycologie* **3**: 98-99.